

ProDemos

A full-length statue of Lady Justice, the personification of justice. She is depicted as a woman with a serene expression, wearing a white, flowing robe with a gold belt. Her right arm is raised, holding a pair of golden scales of justice. Her left arm is extended downwards, holding a golden sword. The statue is set against a plain, light-colored wall.

**Wat is
rechtspraak?**

Nederland is een rechtsstaat. Een belangrijk onderdeel van een rechtsstaat is *onafhankelijke rechtspraak*. Iedereen heeft wel eens ruzie met een ander. Stel je hebt een conflict met je huisbaas over de huur of met de overheid over de belasting. Je kunt ook verdachte zijn van een strafbaar feit. Wat zijn dan je rechten en plichten? En wie heeft er gelijk? Iemand moet dan recht spreken. Iemand die onafhankelijk en onpartijdig is. Dat is de rechter.

Om rechter te worden moet je een opleiding volgen en je altijd goed hebben gedragen. Rechters worden voor het leven benoemd. Ze dragen een toga. De toga is symbolisch en legt de nadruk op het ambt (beroep) en niet op de persoon.

De rechtspraak is de verzamelnaam voor de organisaties waar recht wordt gesproken. Er zijn ook andere beroepen die te maken hebben met de rechtspraak. Dat zijn onder andere advocaten, het Openbaar Ministerie en de politie.

Het recht is veel meer dan alleen de wet. Het recht bestaat uit alle regels en afspraken die in onze maatschappij gelden. Dit zijn wetten, internationale verdragen en jurisprudentie (= eerdere uitspraken van een rechter). Daarnaast is er ook ongeschreven recht, zoals gewoonten en gebruiken. Deze kunnen per regio of per beroepsgroep verschillen. Op een bloemenveiling gelden andere normen dan in een ziekenhuis. De rechter houdt hier rekening mee.

De taak van de rechtspraak is om in conflicten uitspraak te doen als

- personen zich niet aan regels houden en
- als de regels niet duidelijk zijn.

De uitspraak van een rechter is *bindend*. Dit betekent dat iedereen zich moet houden aan de uitspraak van de rechter.

VERSCHILLENDE RECHTSGEBIEDEN

Het recht moet antwoord geven op veel verschillende conflicten. Het recht is daarom ingedeeld. Een belangrijke indeling is het publiekrecht en het privaatrecht. De indeling heeft te maken met de partijen die bij het conflict zijn betrokken. Het *publiekrecht* gaat tussen de overheid en de burger. De overheid is machtiger dan een burger. Het publiekrecht houdt hier rekening mee. Het *privaatrecht* gaat tussen burgers onderling. Hier ligt de verhouding anders. Burgers staan als gelijken tegenover elkaar. Deze indeling noemen we rechtsgebieden. Ieder rechtsgebied heeft andere regels. Het strafrecht en het bestuursrecht vallen onder het publieksrecht. Het civiel recht valt onder het privaatrecht.

STRAFRECHT

Het *strafrecht* regelt het bestraffen van ongewenst gedrag. Als er op het ongewenst gedrag in de wet straf staat, noemen we het een strafbaar feit. In het strafrecht zijn er twee soorten strafbare feiten. Er zijn *overtredingen* en *misdrijven*. Overtredingen zijn lichte feiten en misdrijven zijn zwaardere feiten. De bekendste wet is het Wetboek van Strafrecht. In de wet staan ook de straffen die een persoon maximaal kan krijgen. In het strafrecht geldt dat een persoon onschuldig is totdat een rechter anders heeft bepaald. Daarom wordt er tot de uitspraak altijd gesproken van een verdachte en pas na veroordeling van een dader.

Officier van justitie en verdachte

Een verdachte is iemand van wie wordt vermoed dat hij of zij een strafbaar feit heeft gepleegd. De officier van justitie bepaalt of een verdachte voor de rechter wordt gebracht. Dit gebeurt vaak na een opsporingsonderzoek. In dit onderzoek gaat de politie onder leiding van de officier van justitie op zoek naar bewijs. De officier van justitie vervolgt een verdachte namens de hele samenleving. Het is voor een verdachte niet verplicht om een advocaat in te schakelen, maar het is wel verstandig om dit te doen. Een advocaat helpt de verdachte in het proces. Als de verdachte geen advocaat kan betalen, krijgt hij of zij een advocaat ‘toegevoegd’. De overheid betaalt dan een deel van de rekening van de advocaat.

De procedure

Tijdens de rechtszaak eist de officier van justitie een bepaalde straf, maatregel of vrijspraak. De rechter zoekt tijdens de rechtszaak actief naar de waarheid. De advocaat kan namens de verdachte het woord voeren. Ook het slachtoffer heeft spreekrecht. Als iedereen het woord heeft gehad, sluit de rechter het onderzoek. De rechter doet daarna uitspraak. Strafzittingen zijn bijna altijd openbaar toegankelijk voor het publiek en de pers.

CIVIEL RECHT

Het *civil recht* is het recht tussen burgers en/of bedrijven onderling. Het civiel recht wordt ook wel burgerlijk

recht genoemd. Bekende onderdelen zijn familierecht, arbeidsrecht en contractenrecht. Een belangrijke wet in het civiel recht is het Burgerlijk Wetboek. In het civiel recht is bij een aantal zaken de tussenkomst van een rechter verplicht. Een scheiding moet bijvoorbeeld gedaan worden door een rechter.

Eiser en gedaagde

De persoon die een zaak start heet de eiser. Dit is bijvoorbeeld iemand die nog geld van een ander krijgt. De eiser stuurt dan een brief aan de ander. Hierin staat waarom en wanneer hij of zij naar de rechtbank moet komen. Deze brief heet een dagvaarding. De persoon die zich in een zaak moet verdedigen heet de gedaagde.

De procedure

Een rechtszaak kan soms veel geld kosten. Daarom proberen de partijen vaak om er zelf uit te komen door te onderhandelen. Dat gebeurt dan meestal tussen de advocaten van de eiser en van de gedaagde. Als er toch een rechtszaak komt, moeten beide partijen via de rechtbank een bedrag aan de staat betalen. Dit heet griffierecht.

In het civiel recht is de rechter minder actief dan in het strafrecht. De rechter richt zich vooral op wat de partijen zelf tijdens de rechtszaak naar voren brengen. Tijdens de rechtszaak wordt hoor en wederhoor toegepast. Dit betekent dat beide partijen evenveel kans krijgen om hun kant van het verhaal te vertellen. Als een rechter genoeg weet, dan doet hij of zij uitspraak. Als het conflict over geld gaat, bepaalt de rechter per geval hoeveel de verliezer aan de winnaar moet betalen. Dit gaat naast het bedrag van het conflict ook over de griffiekosten en de kosten voor de advocaten.

BESTUURSRECHT

Het *bestuursrecht* is onderdeel van het publiekrecht. Het bestuursrecht is het recht tussen overheid en burgers en de overheid onderling. Ook de overheid moet zich aan het recht houden, bijvoorbeeld als de gemeente een vergunning of subsidie geeft. De belangrijkste wet in het bestuursrecht is de Algemene wet bestuursrecht (Awb).

Bestuursorgaan en burger

De partijen in het bestuursrecht zijn burgers en bestuursorganen. Bestuursorganen zijn bepaalde onderdelen van de overheid zoals ministers, de gemeenteraad of de belastingdienst. De burger is een partij als hij of zij het niet eens is met een besluit van een bestuursorgaan. Bestuursorganen kunnen ook onderling een conflict hebben.

De procedure

Een burger kan bezwaar aantekenen bij een bestuursorgaan. Alleen belanghebbenden kunnen dit doen. Als de burger het niet eens is met het besluit op dit bezwaar, dan kan hij of zij in beroep gaan bij de rechtbank. Hiervoor heeft de burger geen advocaat nodig. Wel moet er griffierecht worden betaald. Na het onderzoek ter zitting doet de rechter uitspraak.

HOE ZIET DE RECHTSPRAAK IN NEDERLAND ER UIT?

Rechtbank

Zodra een rechter zich met een zaak bemoeit, is er sprake van een rechtsgang. Een rechtsgang begint altijd bij de *rechtbank*. Nederland telt elf rechtbanken, die allemaal rechtspreken in een bepaalde regio (arrondissement). Elke rechtbank bestaat uit vier afdelingen, die we ‘sectoren’ noemen. De vier sectoren zijn:

- Strafrecht
- Civiel recht
- Bestuursrecht
- Kanton

Drie van de vier sectoren sluiten aan bij de bovengenoemde rechtsgebieden. Daarnaast is er nog de sector kanton. Als een zaak bij de rechtbank binnenkomt, wordt eerst gekeken welke sector die zaak moet behandelen. De sector kanton behandelt onder meer geschillen...

- waarin het gaat om bedragen tot 25.000 euro
- tussen werknemers en werkgevers (arbeidsgeschillen)
- tussen huurders en verhuurders (huur- en huurkoopgeschillen)
- over leningen van consumenten tot 40.000 euro
- tussen kopers en verkopers (consumentenvkoop)

In al deze gevallen gaat het over geschillen tussen burgers. Daarnaast behandelt de sector kanton ook bepaalde zaken die onder het strafrecht vallen, namelijk overtredingen. Een voorbeeld hiervan zijn verkeersovertredingen. In de sector kanton is een advocaat niet verplicht; je mag je zaak dus zelf verdedigen.

Alle andere soorten geschillen komen terecht bij de sectoren strafrecht, civiel recht of bestuursrecht van de rechtbank. Sommige rechtbanken behandelen een speciaal rechtsgebied. Zo heeft de rechtbank in Arnhem een militaire kamer, die strafzaken tegen militairen behandelt.

Gerechtshof

Als je het niet eens bent met een uitspraak van een rechtbank, dan kun je in de meeste gevallen in hoger beroep gaan. Dat is mogelijk bij het *gerechtshof*. Nederland telt momenteel vier gerechtshoven. Niet in alle gevallen gaat een hoger beroep naar het gerechtshof; er zijn ook andere colleges van hoger beroep (zie verder). Het gerechtshof behandelt een zaak helemaal opnieuw: alle feiten worden opnieuw bekeken en het gerechtshof doet daarover zelf een uitspraak. Een uitspraak van het gerechtshof kan dus anders zijn dan die van de rechtbank. Bij een gerechtshof heten sommige zaken trouwens anders: zo noemen we rechters bij een gerechtshof raadsheren en een uitspraak van een gerechtshof heet een arrest.

Hoge Raad

Ook tegen een arrest van een gerechtshof is hoger beroep mogelijk. Je komt dan terecht bij de *Hoge Raad der Nederlanden*. De Hoge Raad is de hoogste rechter in Nederland op het gebied van het strafrecht, het burgerlijk recht en het belastingrecht. Een hoger beroep bij de Hoge Raad heet cassatie. Er is een groot verschil tussen een hoger beroep bij een gerechtshof en cassatie bij de Hoge Raad. De rechters van de Hoge Raad kijken niet meer opnieuw naar de feiten, maar gaan na of het gerechtshof bij zijn arrest het recht op een goede manier heeft toegepast. Als de Hoge Raad vindt dat dit niet het geval is, dan verwijst de Raad de zaak terug naar hetzelfde of naar een ander gerechtshof.

Andere colleges

Niet in alle gevallen van hoger beroep wordt de 'gewone' weg bewandeld van rechtbank via gerechtshof naar Hoge Raad. In het bestuursrecht zijn er ook andere colleges die recht spreken.

Ten eerste hebben we de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Zij behandelt alle zaken op het gebied van het bestuursrecht, *tenzij* ze

worden behandeld door de Centrale Raad van Beroep of het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

De Centrale Raad van Beroep krijgt vooral zaken op het gebied van de sociale zekerheid (bijvoorbeeld uitkeringen) en het ambtenarenrecht (bijvoorbeeld meningsverschillen over beloning of ontslag).

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven gaat vooral over sociaaleconomische geschillen die onder het bestuursrecht vallen. Zoals de naam al aangeeft, heeft dit college vooral te maken met zaken waar het bedrijfsleven bij betrokken is.

Tegen de uitspraken van deze drie colleges is geen hoger beroep mogelijk.

NIET ALLES VOOR DE RECHTER

Een conflict kan ook worden opgelost zonder inschakeling van een rechter. In sommige gevallen wordt gekozen voor een bemiddelaar. Zo'n procedure heet *mediation* (bemiddeling). Ook kan een conflict terecht komen bij de Geschillencommissie. Deze commissie is er voor consumenten en zakelijke geschillen. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om een telefoonabonnement of om een garantie op een koelkast. Ten slotte zijn er zogenoemde Tuchtcolleges, die advocaten en artsen een straf kunnen opleggen wanneer ze zich niet hebben gehouden aan afspraken die voor hun beroep gelden.

RECHTERLIJKE INDELING IN NEDERLAND

Ressort Amsterdam

1. Amsterdam
2. Noord-Holland

Ressort Arnhem- Leeuwarden

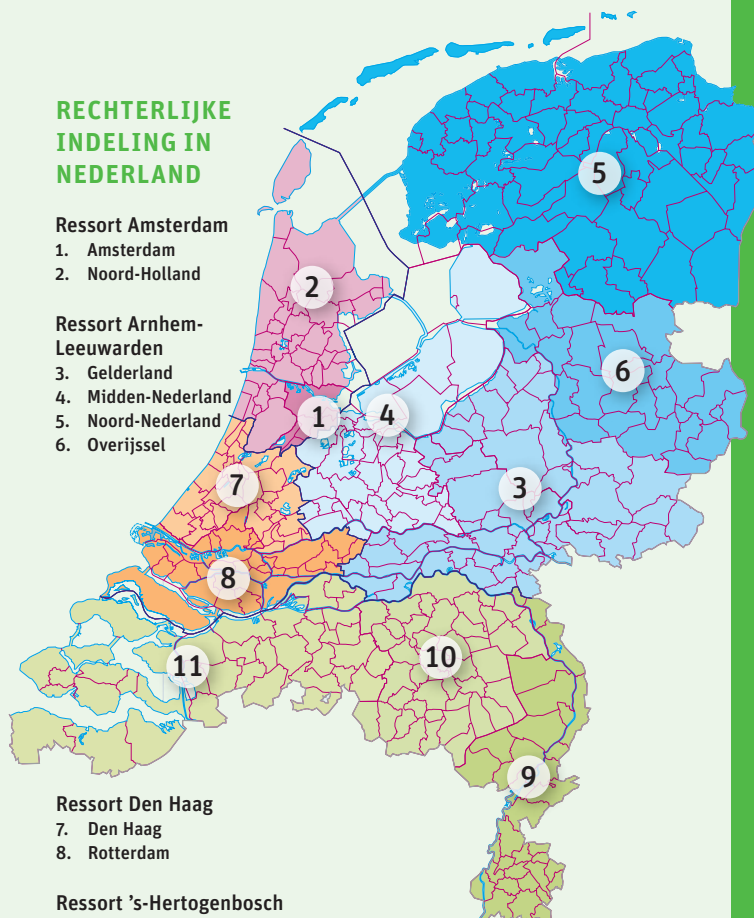
3. Gelderland
4. Midden-Nederland
5. Noord-Nederland
6. Overijssel

Ressort Den Haag

7. Den Haag
8. Rotterdam

Ressort 's-Hertogenbosch

9. Limburg
10. Oost-Brabant
11. Zeeland-West-Brabant

Tekst

ProDemos – Huis voor
democratie en rechtsstaat

Vormgeving

Puntspatie [bno],
Amsterdam

Druk

Ten Brink, Meppel

Fotografie

Lizzy Kalisvaart, iStock-
photo, Nationale Beeld-
bank

ProDemos legt uit wat de spelregels zijn van
de democratie en rechtsstaat en laat zien wat
je zelf kunt doen om invloed uit te oefenen – in
de gemeente, de provincie, het land en Europa.

ProDemos

Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos
Hofweg 1H
2511 AA Den Haag

(070) 757 02 00
info@prodemos.nl
www.prodemos.nl

December 2016